

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

4/2014

гр.София, 29 април 2015 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска и Търговска колегия, в съдебно заседание на 26 март 2015 год. в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

ПРЕДСЕДАТЕЛ на Търговска колегия:

ТАНЯ РАЙКОВСКА

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:

КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ

на ОТДЕЛЕНИЯ:

БОЙКА СТОИЛОВА

ДАРИЯ ПРОДАНОВА

И.Ф. ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА

И.Ф. ТАНЯ МИТОВА

И.Ф. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА

И.Ф. ПЛАМЕН СТОЕВ

ЧЛЕНОВЕ:

- | | |
|--------------------------|-----------------------|
| 1. РОСИЦА КОВАЧЕВА | 14. МАРИЯ СЛАВЧЕВА |
| 2. ЖАНИН СИЛДАРЕВА | 15. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА |
| 3. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА | 16. ЗЛАТКА РУСЕВА |
| 4. ВАНЯ АЛЕКСИЕВА | 17. ДИЯНА ЦЕНЕВА |
| 5. ТЕОДОРА НИНОВА | 18. МАРИЯ ИВАНОВА |
| 6. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА | 19. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА |
| 7. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА | 20. МАРИАНА КОСТОВА |
| 8. СТОИЛ СОТИРОВ | 21. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА |
| 9. МАРГАРИТА СОКОЛОВА | 22. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА |
| 10. СВЕТЛА ЦАЧЕВА | 23. МАРИО ПЪРВАНОВ |
| 11. ЛЮБКА БОГДАНОВА | 24. ЕМИЛ МАРКОВ |
| 12. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА | 25. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА |
| 13. ВЕСКА РАЙЧЕВА | 26. ЕМИЛ ТОМОВ |

- | | |
|-----------------------|------------------------|
| 27. СВЕТЛА ДИМИТРОВА | 44. БОНКА ЙОНКОВА |
| 28. БОНКА ДЕЧЕВА | 45. ДИАНА ХИТОВА |
| 29. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА | 46. БОЯН ЦОНЕВ |
| 30. ЖИВА ДЕКОВА | 47. БОЯН БАЛЕВСКИ |
| 31. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА | 48. ИРИНА ПЕТРОВА |
| 32. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА | 49. РОСИЦА БОЖИЛОВА |
| 33. ТОТКА КАЛЧЕВА | 50. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ |
| 34. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА | 51. КОСТАДИНКА НЕДКОВА |
| 35. ВАСИЛКА ИЛИЕВА | 52. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА |
| 36. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА | 53. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА |
| 37. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА | 54. ИВО ДИМИТРОВ |
| 38. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА | 55. ЛЮБКА АНДОНОВА |
| 39. ОЛГА КЕРЕЛСКА | 56. АННА БАЕВА |
| 40. ЗОЯ АТАНАСОВА | 57. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА |
| 41. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ | 58. ГЕРГАНА НИКОВА |
| 42. ВЕСЕЛКА МАРЕВА | 59. МАЙЯ РУСЕВА |
| 43. БОРИС ИЛИЕВ | 60. ВАНЯ АТАНАСОВА |

при участието на секретаря Борислава Лазарова

постави на разглеждане тълкувателно дело № 4 по описа за 2014 г. на Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия докладвано от съдия ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА

Тълкувателно дело № 4/2014 г. на ОСГТК е образувано на основание чл. 128, ал. 1 от Закона за съдебната власт, във връзка с чл.292 от Гражданския процесуален кодекс, с разпореждане от 11.06.2014г. на Председателя на ВКС по предложение на тричленен състав на Върховния касационен съд, Гражданска колегия, IV отделение по гр.д. № 2174/2014 г., Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на ВКС да приеме тълкувателно решение поради противоречива съдебна практика по чл. 290 ГПК по въпроса:

„Относно възможността съдът да присъди левовата равностойност на сума, уговорена в чужда валута.”

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на Върховния касационен съд, за да се произнесе, съобрази следното:

По поставения въпрос съществува противоречива съдебна практика на Върховния касационен съд, формирана по реда на чл.290 ГПК.

Според едното становище съдът не може да присъди изпълнение на задължението във валута, различна от валидно уговорената дължима по облигационното правоотношение, защото левовата равностойност на чуждестранната валута трябва да бъде определена по курса към бъдещ момент – датата на изпълнението /плащането/. Диспозитивът на съдебното решение би

бил неопределен, поради което не може да бъде присъдена левовата равностойност. Парите имат номинална и курсова стойност. Номиналната е тази, която е отбелязана върху самите тях, а курсова – която те имат в съотношение с друга монетна единица. Първата е абсолютна величина, докато курсовата зависи от валутния пазар и е различна във времето. Плащането може да се извърши и в друга валута, включително и в лева, но по курса към датата на изпълнението, който няма как да бъде определен в съдебното решение.

Според другото становище левовата равностойност трябва да бъде определена към датата на падежа, поради което може да бъде присъдена. Паричните задължения са дългове за стойност и интересът на кредитора е да получи стойността като цяло, независимо от вида и естеството на паричните знаци, които могат да я съставляват.

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на Върховния касационен съд приема, че съдът не може да присъди левовата равностойност на сума, уговорена в чуждестранна валута по следните съображения.

Поставеният въпрос се отнася само до случаите, при които плащането в чуждестранна валута се дължи въз основа на договор. Въпросът не касае парични задължения, чийто източник не е договорен, задължения във валута, извадена от обръщение, задължения по договор, в който е налице валоризационна клауза или специално уредени от закона хипотези на определяне левовата равностойност на чуждестранната валута по определен курс.

С термина „пари” се означава законното платежно средство, независимо от това коя държава ги е емитирала и в коя се приемат като платежно средство. Освен това под "пари" се разбира установената от конкретна държава парична единица като законно платежно средство за изпълнение на парични задължения. Според чл. 25, ал.2 ЗБНБ банкнотите и монетите, издадени от БНБ, са законно платежно средство и задължително се приемат за плащания в пълната им номинална стойност без ограничения. От тази законова разпоредба следват и двете основни функции на парите – като платежно средство и като универсална мярка за стойност, чрез която се определя стойността на всички стоки и услуги. Парите имат номинална стойност като показател на стойността. Принципът на номинализма е легално установен с цитираната по-горе разпоредба, според която задължително се приемат за плащания в пълната им номинална стойност банкнотите и монетите, издадени от БНБ. Курсовата стойност на парите изразява съотношението на паричните единици на една държава към паричните единици на друга държава. Винаги когато законодателят допуска с чуждестранните пари да се извършва плащане, те представляват парични средства /§1, т.6, б. „а” от ДР на Валутния закон/. Задълженията за чуждестранна валута са парични задължения. Положението на българския лев на законно платежно средство в страната поставя чуждестранните валути в положението на стока, която се купува и продава единствено по отношение на него. Задълженията за чуждестранна валута са задължения за стойност, пълното им неизпълнение е изключено, и е възможно единствено забавеното им изпълнение.

След отмяната на разпоредбата на чл. 10, ал.1 ЗЗД /ДВ, бр. 83/1999 г./ в българското право няма забрана за уговаряне, претендиране и присъждане на парични суми в чужда валута. Страните по договора могат свободно да определят предмета на облигационното отношение, доколкото то не противоречи на повелителните норми на закона и на добрите нрави /чл. 9 ЗЗД/. Според чл. 20а ЗЗД договорите имат силата на закон за тези, които са ги сключили. Те не могат да бъдат изменени без взаимно съгласие на страните ако няма основания за това, предвидени в закона. При допустимо уговаряне на парично задължение в чуждестранна валута няма законово основание за присъждане на нейната легова равностойност. Това следва и от принципа на точното изпълнение на облигационното задължение /чл. 63, ал. 1 ЗЗД/. Паричните суми, уговорени в чуждестранна валута, се дължат и съответно присъждат от съда в съответната валута. Длъжникът не може да бъде задължен от съда да изпълни нещо различно от уговореното с изключение на изрично предвидените в закона случаи. С оглед и на установения принцип за автономия на волята на страните по договора само когато не е допустимо уговаряне в чуждестранна валута /в каквато насока са постановките на ТР №2/1997 г., ОСГК на ВКС/, съдът служебно присъжда леговата равностойност на паричното задължение.

С присъждане на леговата равностойност на паричното задължение е възможно да бъдат засегнати значително интересите на длъжника. Валутните курсове са изражение на пазарното съотношение между различните парични единици. Те зависят както от основополагащи пазарни фактори, така и от поведението на участниците на пазара. Обменният курс установява количествена връзка между различните валути и то към точно определен момент. Той е променлива величина, която може да се измени радикално в периода между поемане на задължението за плащане в определена валута и момента на неговия падеж. Поради неговата променливост задълженията, поети в една валута не могат да се заместват, като се преобразуват в задължения в друга валута без съгласие на страните по договора. Когато при сключването на договора страните уговарят да получат плащане в една валута, те са постигнали съгласие на падежа да получат плащането в същата валута като държат сметка за принципа на номинализма и с цел да елиминират риска в случаи на неблагоприятна промяна на обменните курсове. Няма законово основание да се приеме, че когато се уговаря задължение в определена чуждестранна валута, страните са се съгласили да получат на падежа нейната легова равностойност. Отсъствието на връзка между стойността на различните валути като всеобща мярка за стойност, от една страна, и непрекъснатите /и непредвидими от страните по един договор/ промени в техния обменен курс, изключва присъждането от съда на дължимото в една чуждестранна валута в нейната равностойност в лева към определен момент. От разпоредбата на чл.20а ЗЗД следва, че договорът не може да бъде изменен от друго лице или орган на власт, в т.ч. и от съда освен при наличие на основания за това, предвидени в закона /напр.чл.307 ТЗ/.

Съдът не може да присъди на ищеца дължимите по договора суми в чуждестранна валута в лева, като определена легова равностойност по централния курс на БНБ, защото последният не обвързва страните по

облигационното правоотношение. Валутният курс е цената на паричната единица на една страна, изразена в паричната единица на друга страна. В България той не е нито административно определен, нито може да бъде определян едностранно от едната от страните по правоотношението или от съда. Съгласно чл. 12, ал. 1 от Валутния закон, Българската народна банка котира ежедневно курсовете на отделни чуждестранни валути към лева, които се ползват за счетоводни и статистически цели. Обявеният в чл. 29 ЗБНБ фиксиран курс на еврото към лева се отнася и намира приложение само в отношенията между БНБ, в качеството и на централна банка, от една страна, и физическите и юридическите лица, от друга страна. Единствено за централната банка възниква задължението да поддържа пълна конвертируемост на лева към еврото като резервна валута по фиксиран в ЗБНБ курс. Всички останали правни субекти не са адресати на тази разпоредба, поради което могат свободно да уговорят курса на еврото към лева. Следователно котиранията и обявени от БНБ курсове /фиксиран към еврото и плаващ към други валути/ са приложими само за счетоводни и за статистически цели, като няма основание за прилагането им в облигационните отношения, по които централната банка не е страна, освен в случаите, когато законът или договорът препращат към тях. В подкрепа на горното е и фактът, че търговските банки и обменните бюра свободно определят курсове „купува/продава”, различни от котировките на централната банка, вкл. и по отношение на резервната валута – еврото. По тази причина съдът не може да определи точно по обменния курс на коя банка или финансова институция трябва да присъди левовата равностойност на сума, уговорена в чуждестранна валута. Законодателят препраща към фиксинга на БНБ в изрично уредени хипотези. Така съгласно разпоредбата на чл. 6, ал. 1 от Закона за гарантиране на влоговете в банките при определяне на гарантирания от Фонда размер на влоговете в чуждестранна валута в търговска банка с отнет лиценз за банкова дейност, се взема левовата им равностойност, определена по курса на БНБ към началния ден на изплащането на гаранцията. Подобна е и разпоредбата на § 2 от ДР на ТЗ, предвиждаща, че вземанията в чуждестранна валута се превръщат в български левове по курса на БНБ към датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност.

От изложеното следва, че кредиторът - ищец не може едностранно да определя и да търси левовата равностойност на вземанията си, възникнали в чуждестранна валута, вкл. по курсовете по чл. 12, ал. 1 ВЗ и чл. 29 ЗБНБ. Аргумент за противното не може да се извлече от разпоредбата на чл. 25, ал. 2 ЗБНБ, според която банкнотите и монетите, издадени от банката, са законно платежно средство и задължително се приемат за плащания в пълната им номинална стойност без ограничения. От тази разпоредба не следва, че задължения, допустимо уговорени в чуждестранна валута, може да се присъждат в левове, а само задължително приемане на банкноти и монети, издадени от БНБ по номиналната им стойност, при изпълнение на задължения, уговорени в левове.

След като плащането трябва да се извърши в уговорената между страните по договора чуждестранна валута, то съдът не може да присъди левовата и равностойност. В случаите, при които е предявен иск за присъждане левовата равностойност на сума, уговорена в чуждестранна валута,

съдът трябва да се произнесе по съществото на спора като приеме, че е сезиран с иск за заплащане на уговорената в чуждестранна валута сума. Когато съдът служебно присъжда вземането във валута не се нарушава диспозитивното начало /чл.6, ал. 2 ГПК/, защото не се променя предметът на делото - не се присъжда друго, а същата стойност, която се претендира от ищеца.

По изложените съображения, Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на Върховен касационен съд

Р Е Ш И:

Съдът не може да присъди левовата равностойност на сума, уговорена в чуждестранна валута, освен в изрично предвидените от закона случаи.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Търговска колегия:
ТАНЯ РАЙКОВСКА

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:
КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ: БОЙКА СТОИЛОВА.....
ДАРИЯ ПРОДАНОВА.....
И.Ф. ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА.....
И.Ф. ТАНЯ МИТОВА.....
И.Ф. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА.....
И.Ф. ПЛАМЕН СТОЕВ.....

ЧЛЕНОВЕ:

- | | |
|-------------------------------|-----------------------------|
| 1. РОСИЦА КОВАЧЕВА | 31. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА..... |
| 2. ЖАНИН СИЛДАРЕВА..... | 32. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА..... |
| 3. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА | 33. ТОТКА КАЛЧЕВА..... |
| 4. ВАНЯ АЛЕКСИЕВА | 34. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА..... |
| 5. ТЕОДОРА НИНОВА | 35. ВАСИЛКА ИЛИЕВА..... |
| 6. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА..... | 36. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА..... |
| 7. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА..... | 37. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА..... |
| 8. СТОИЛ СОТИРОВ..... | 38. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА..... |
| 9. МАРГАРИТА СОКОЛОВА..... | 39. ОЛГА КЕРЕЛСКА..... |
| 10. СВЕТЛА ЦАЧЕВА.....О.М. | 40. ЗОЯ АТАНАСОВА..... |
| 11. ЛЮБКА БОГДАНОВА..... | 41. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ..... |
| 12. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА..... | 42. ВЕСЕЛКА МАРЕВА..... |
| 13. ВЕСКА РАЙЧЕВА..... | 43. БОРИС ИЛИЕВ..... |
| 14. МАРИЯ СЛАВЧЕВА..... | 44. БОНКА ЙОНКОВА..... |
| 15. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА..... | 45. ДИАНА ХИТОВА..... |
| 16. ЗЛАТКА РУСЕВА..... | 46. БОЯН ЦОНЕВ..... |
| 17. ДИЯНА ЦЕНЕВА..... | 47. БОЯН БАЛЕВСКИ..... |
| 18. МАРИЯ ИВАНОВА..... | 48. ИРИНА ПЕТРОВА..... |
| 19. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА..... | 49. РОСИЦА БОЖИЛОВА..... |
| 20. МАРИАНА КОСТОВА..... | 50. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ..... |
| 21. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....О.М. | 51. КОСТАДИНКА НЕДКОВА..... |
| 22. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА..... | 52. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА..... |
| 23. МАРИО ПЪРВАНОВ..... | 53. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА..... |
| 24. ЕМИЛ МАРКОВ..... | 54. ИВО ДИМИТРОВ..... |
| 25. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА..... | 55. ЛЮБКА АНДОНОВА..... |
| 26. ЕМИЛ ТОМОВ..... | 56. АННА БАЕВА..... |
| 27. СВЕТЛА ДИМИТРОВА..... | 57. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА..... |
| 28. БОНКА ДЕЧЕВА..... | 58. ГЕРГАНА НИКОВА..... |
| 29. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА..... | 59. МАЙЯ РУСЕВА..... |
| 30. ЖИВА ДЕКОВА..... | 60. ВАНЯ АТАНАСОВА..... |

Особено мнение по т. 3 от Тълкувателно решение по гр.д. № 4/2014 г.

В решението се приема, че съдът не може да присъди левовата равностойност на сума, уговорена в чуждестранна валута; че длъжникът не може да бъде задължен от съда да изпълни нещо различно от уговореното; че кредиторът ищец не може едностранно да определя и да търси левовата равностойност на вземанията си, възникнали в чуждестранна валута.

Това становище не може да бъде споделено, тъй като присъждането на левовата равностойност на сума, уговорена в чуждестранна валута не е присъждане на различно от уговореното. Банкнотите и монетите, издадени от БНБ са законно платежно средство и те не са *aliud*, когато с тях се погасява задължение във валута.

С присъждане на левовата равностойност на валутния дълг, длъжникът не е задължен да изпълни нещо различно от уговореното - той не може да се брани, че дължи във валута по иск за заплащане на валутно задължение в лева, освен, че вече е платил във валутата на дълга. Същевременно, когато задължението е присъдено в чуждестранна валута, длъжникът винаги може да изпълни в лева, тъй като съгласно чл. 25, ал. 2 ЗБНБ банкнотите и монетите, издадени от банката, са законно платежно средство и задължително се приемат за плащания в пълната им номинална стойност без ограничения, а при принудително изпълнение на парично вземане във валута имуществото на длъжника се осребрява в лева – при удовлетворяване на присъдено във валута вземане, кредиторът получава лева, като се погасява вземането му във валута по обменния курс „продава” на съответната валута в деня и мястото на плащането. Ето защо и когато кредиторът ищец претендира присъждане на уговорената във валута сума в български лева към деня и мястото на плащането, той не претендира нещо различно от уговореното, нито нещо различно от това, което реално ще получи при доброволното или принудително изпълнение на задължението във валута от длъжника – български лева, съставляващи равностойност на вземането по курса на валутата в деня и мястото на плащането.

Подписи:

Съдия Светла Цачева

Съдия Гълъбина Генчева